Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas 2003 m. birželio 28 d. Nr. 125 (26)

Saturday supplement June 28, 2003 No. 125 (26)

Aleksandras Kučiūnas — ryškus išeivijos menininkas

(In memoriam)

„Aukštas, lieknas, visada gražiai ir skoningai apsirengęs, santūrus kalboj, bet savo nuomones reiškiantis drąsiai ir atvirai, retkarčiais prašvintantis labai jaukia šypsena, kupinas intelektualinio alkio..." (*Dirva*, 1984.04.19) — taip prieš dvidešimt metų savo bendražygį apibūdino Stasys Santvaras. Tokį maestro sutikome ir mes, prieš porą vasarų apsilankę jo namuose Čikagos priemiestyje, Downers Grove, kur jis gyveno su savo žmona Jūra. Deja, šiandien tai jau praeitis. Tačiau plati ir įvairiašakė Aleksandro Kučiūno meninė veikla, išvariusi itin gilią ir plačią vagą išeivių kultūriniame gyvenime, jo meninių interesų platumas, visur palikęs ryškius asmenybės pėdsakus, nuolat įpareigoja mus saugoti jo atminimą, išsamiai analizuoti jo nuveiktus darbus.

Aleksandras Kučiūnas gimė Suvalkuose 1914 m. balandžio 15 d., mokėsi Marijampolėje, čia žengė pirmuosius žingsnius muzikoje. Skambinti fortepijonu mokėsi pas Julių Brauną, griežti violončele — pas mokytoją Paketurį. Savo muzikinį išsilavinimą pratęsė Kaune pas įžymų to meto fortepijono profesorių Vladimirą Ružickį. Prisimindamas jaunystės studijas, A. Kučiūnas be susižavėjimo kalba apie savo pedagogą: „Pamokose profesorius kalbėdavo tik rusiškai. Jis buvo labai išdidus, bendravime stigo šilumos, dėstė gan sausai ir racionaliai. Studentams nebuvo leista ginčytis ar diskutuoti. Vladimiras Ružickis dažnai sėdėdavo prie antrojo fortepijono, pats mokiniams daug skambindavo" (Iš autorės pokalbio su maestro).

Didelis noras žinoti nuolat skatino plėsti savo akiratį, todėl A. Kučiūnas studijavo teisę Kauno Vytauto Didžiojo universitete. Paklaustas apie savo kūrybinio kelio pradžią, maestro dviprasmiškai atsakė: „Kada ėmiau mokytis muzikos — sunku pasakyti, tačiau kada pradėjau dalyvauti koncertuose — gerai prisimenu. Tai buvo 1929 metų vasaros pabaigoje. Grupė jaunų dainininkų surengė koncertų iškylą po Suvalkijos miestelius. Tuose koncertuose buvau jų akompanuotoju. Tai buvo mano pirmas muzikinis pasirodymas, tuomet turėjau vos penkiolika metų".

1933—1940 metų laikotarpyje A. Kučiūnas dirbo Kauno Valstybiniame operos teatre koncertmeisteriu. Tuomet jis akompanavo bendroms repeticijoms, padėjo solistams ruošti naujus vaidmenis, giliai domėjosi ir stebėjo sceninių veikalų meninį gimimą. Tai buvo gera „mokykla" ateities savarankiškam darbui.

A. Kučiūnas savo jėgas išbandė ir muzikologijos srityje. 1939 m. jo parengta muzikologinė studija apie Richard Wagner (knygos apimtis — 232 puslapiai) — lig šiol vienintelis darbas lietuvių kalba apie šio kompozitoriaus gyvenimą ir kūrybą.

Okupacijos metais ryškių antikomunistinių pažiūrų muziko tėvui kurį laiką teko kalėti, ne kartą jis buvo kankinamas. Motina turėjo vokiško kraujo, tai leido A. Kučiūnui prisijungti prie repatriantų, 1941 m. išvykti į Vokietiją.

Kurį laiką A. Kučiūnas dirbo Drezdeno Liaudies teatre akompanuotoju, čia jam buvo patikėta ir dirigento lazdelė. Šis laikotarpis buvo itin reikšmingas jaunojo menininko kelyje: dirigavimo meną jis tobulino pas profesorių Kurt Striegler, o fortepijoną pas K. Schaufuss-Bonini, nuosekliai susipažino su vokišku operos repertuaru, įvaldė dirigentinį meistriškumą, kurio lig šiolei nebuvo specialiai studijavęs, savarankiškai dirigavo daugeliui operų ir operečių. Būdamas tremtyje, muzikas aktyviai talkino solistams, su koncertais lankėsi beveik visose prancūzų ir amerikiečių zonų lietuvių kolonijose, reprezentavo lietuvių meną vokiečių visuomenei.

Tremties metais A. Kučiūnas kartu su lietuvių operos solistais Detmolde pastatė G. Rossini operą „Sevilijos kirpėjas". „Šią idėją labai parėmė Antanas Olis, kuris suprato, kad sunkiomis tremties sąlygomis bendravimas labai svarbus, o žmogus žmogui yra reikalingas". Kiek vėliau su baleto artistais Augsburgo tremtinių stovykloje A. Kučiūnas pastatė ir dirigavo L. Delibes baletą „Copppelia".

„Pasiruošimas buvo tikrai sunkus, — 1947 metais kalbėjo A. Kučiūnas. — Tik dvi repeticijos su orkestru. Pats orkestras 'Sevilijos kirpėjo' nebuvo grojęs. Tačiau abu spektakliai praėjo su didžiausiu pasisekimu. Esamomis sąlygomis daugiau ir neįmanoma buvo tikėtis. Ir žiūrovams, ir solistams lietuvių Tremtinių operos gimimas padarė sunkiai išreiškiamą įspūdį". (*Žiburiai*, 1947.05.10).

1949 metų rugpjūčio 18 dieną atvykęs į JAV, Aleksandras Kučiūnas su šeima apsistojo Kalifornijoje, tačiau muzikui čia buvo gana sunku įsikurti. Tad jau kitais metais persikėlęs į Čikagą, jis ėmė aktyviai darbuotis mene. Pradžioje dirbo dainavimo mokytojos Alice Stephens studijoje, kur akompanavo vokaliniam ansambliui, pavadavo ją repeticijose. Vėliau uoliai talkino dainininkams, kaip korepetitorius ir koncertmeisteris, padėjo jiems ruošti koncertines programas, operų vaidmenis. Palaipsniui vis daugiau dėmesio skyrė fortepijono pedagogikai, kuri, dideliam menininkui tolydžio besitobulinant, darėsi vis įdomesnė. Kurį laiką A. Kučiūnas dėstė Čikagos konservatorijoje, o 1951 m. įkūrė savo privačią muzikos studiją. 1957 m. jis pradėjo vadovauti Čikagos vyrų chorui, vėliau išaugusiam į Lietuvių operos kolektyvą.

Dešimt metų A. Kučiūnas buvo dirigento asistentu Chicago Lyric operos teatre. „Tai buvo pats įdomiausias mano gyvenimo tarpsnis, — pasakojo A. Kučiūnas. — Teko artimai bendrauti su geriausiais pasaulinio lygio dirigentais, solistais. Pats dirigavau repeticijoms, ruošiau solistus spektakliams. Įsidirbau, pramokau itališkai, pagilinau žinias prancūzų, vokiečių kalboje. Tai leido pasufleruoti atlikėjams įvairiomis kalbomis. Tačiau operos sezonas tęsiasi tris–keturis mėnesius, o po to — gyvenk kaip nori. Todėl negalėjau apleisti ir savo privačių mokinių" (Iš autorės pokalbio).

Po sėkmingos veiklos Chicago Lyric operoje, A. Kučiūnui buvo pasiūlytas darbas Seattle, WA. Čia 1966—1970 m. jis vadovavo operos klasei Washington valstybiniame universitete. Tačiau jį vis labiau traukė Čikagos Lietuvių opera, kuriai jis ėmė skirti vis daugiau jėgų ir laiko. Čia ryškiausiai suspindėjo jo meninis talentas, profesinis meistriškumas, organizaciniai sugebėjimai. Vladas Jakubėnas kartą rašė: „Turėdamas įgimtą vadovavimo dovaną, jis Čikagos operos sambūrį vedė nekompromisiniu keliu, lygiuodamas į profesinį lygį, reikalaudamas ritminio tikslumo, intonacinio grynumo ir bendros muzikinės linijos supratimo tiek iš dainininkų, tiek iš choristų. A. Kučiūnas pripratino chorą prie grynai orkestrinio dirigavimo, nesileisdamas į kompromisinius mosto palengvinimus net ir ten, kur jie kartais būdavo galimi".

Maestro Aleksandras Kučiūnas.

Savo muzikine veikla A. Kučiūnas visą gyvenimą puoselėjo tik muzikinę kokybę. Mėgėjiškumas mene jam visuomet buvo svetimas ir nepriimtinas reiškinys. Maestro nuopelnai Čikagos Lietuvių operai šiandien niekam nekelia abejonių. Jo pasiaukojamą darbą liudija akivaizdūs statistiniai faktai: A. Kučiūnas pastatė 16 operų, dirigavo 52 spektaklius (duomenys pagal S. Santvarą). Emigracijos sąlygom itin svarbus buvo prisilietimas prie lietuviškų operų, kurių menininko biografijoje buvo net trys: J. Karnavičiaus „Gražina", J. Gaidelio „Dana" ir K. V. Banaičio „Jūratė ir Kastytis". Dirigentas sukūrė paskutinių dviejų veikalų pirmąją atlikimo versiją, kuri buvo itin sėkminga, meniškai brandi.

Šalia intensyvios veiklos Čikagos Lietuvių operoje, A. Kučiūnas dirigavo simfoniniuose koncertuose, akompanavo įvairiems solistams. Jau 1952 m. gruodžio 28 d. maestro sėkmingai pasirodė Chicago Orchestra Hall salėje. Tuomet jis dirigavo Čikagos simfoniniam orkestrui ir solistams: pianistui Andriui Kuprevičiui, dainininkams Izabelei Motekaitienei ir Algirdui Braziui.

Koncertą recenzavęs, *Chicago Daily Tribune* muzikos kritikas S. Ravens Aleksandrą Kučiūną pavadino ypač talentingu dirigentu. Kiti recenzentai pabrėžė jo aukštą interpretacinę kultūrą, iškilias kulminacijas, puikiai suvoktą ir perteiktą atliekamos muzikos dvasią. 1965 metais A. Kučiūnas parengė D. Verdi „Requiem" ir Bruno Markaičio oratoriją „Vilniaus varpai".

Kita, nemažiau svarbi, menininko veiklos sritis buvo koncertmeisterio darbas. Pasak pianisto, savęs jis niekuomet nelaikė atlikėju solistu, kokiais buvo Jurgis Karnavičius ar Andrius Kuprevičius. Visas Aleksandro Kučiūno dėmesys buvo nukreiptas į akompanuotojo veiklą, kuri ryškiai skyrėsi nuo pianisto solisto užduočių. Menininką daugiau traukė bendradarbiavimas su dainininkais, kurių tarpe buvo beveik visi žymiausi to meto vokalistai: Stasys Baras, Jonas Vaznelis, Vladas Baltrušaitis, Izabelė Motekaitienė, Dana Stankaitytė, Juzė Krištolaitytė, Aldona Stempužienė, Gina Čapkauskienė, Irena Stankūnaitė, Lilija Šukytė ir kt. Tuo tarpu bendravimas su instrumentalistais apsiribojo vos viena kita pavarde.

A. Kučiūno asmenybė atspindėjo vertingus dvasinius, kūrybinius siekius. Jis buvo muzikas estetas, labai tobulai supratęs kompozicinį stilių, domėjęsis muzikos mokslo pasiekimais. Maestro nubrėždavo atlikėjui itin dideles menines aukštumas, kurias, nemažo darbo dėka, jis turėdavo pasiekti. Akompanimentą vertino, kaip neatsiejamą kūrinio, meninio ansamblio dalį. Solistams jis sugebėdavo įkvėpti pasitikėjimo, itin vertindamas emocionalųjį muzikos poveikį, jis skatindavo giliai pajausti autoriaus užkoduotas mintis. Neretai, pagautas dvasinio įkvėpimo, juo užkrėsdavo ir savo koncertinius partnerius. A. Kučiūno fortepijoninė partija visuomet buvo tobulai paruošta, skambėdavo labai spalvingai, dinaminiai įvairiai. Solistai aukštai vertino didelę maestro erudiciją, impozantiškus pianistinius gabumus. Daug pasitarnaudavo dirigentiškas mąstymas, gebėjimas pateikti kūrinio formą kaip nedalomą muzikinį vyksmą.

Aleksandras Kučiūnas buvo labai kritiškas programos parinkimo atžvilgiu. Jis visai ignoravo lengvojo žanro kūrinius, itin vertino harmonizuotas lietuvių liaudies dainas. „Šia prasme dainininkai turėjo labai disciplinuotą vadą. Kadangi jis buvo operos dirigentu ir apskritai dideliu autoritetu muzikos pasaulyje, tai niekas nedrįsdavo jam paprieštarauti", — prisimena Stasys Baras (Iš autorės pokalbio).

Daugelis žmogiškųjų Aleksandro Kučiūno savybių ne mažiau ryškiai suspindėjo ir fortepijono pedagogikos srityje, kur jis taip pat pasireiškė kaip itin reiklus, savito braižo mokytojas. Iš savo profesoriaus V. Ružickio perėmęs gilias rusų pianizmo tradicijas, jas diegė savo auklėtiniams. Visų pirma, tai pasireiškė dėmesingumu instrumentiniam skambėjimui, gražaus garso išgavimui, jautrumu dinaminiams niuansams. A. Kučiūnas nuolat sekė techninį auklėtinio tobulėjimą. Savo darbe jis nevengė įvairių autorių etiudų, gamų bei techninių pratimų, pamokose jiems skirdavo nemažai laiko, kantriai išklausydavo paruoštus namų darbus. Pripažindamas meninės intuicijos svarbą, A. Kučiūnas savo pedagoginę veiklą vis tik grįsdavo loginiu mąstymu, išsamia kūrinio stilistikos analize. Daug dėmesio skyrė artikuliacinėms priemonėms, štrichų prasmės suvokimui, pabrėždamas jų priklausomybę nuo epochos, kompozitoriaus stilistikos ypatumų.

Pianistinę atlikimo kokybę A. Kučiūno auklėtiniai pasiekdavo per repetuarą, kuris buvo gana platus ir įvairus. Muzikologijos archyve saugomos mokinių koncertų programėlės liudija apie pedagogo dėmesingumą baroko muzikai, ypač J. S. Bach kūrybai, Vienos klasikams, kurių tarpe vyravo W. A. Mozart opusai, ir romantikams, pradedant nesudėtingomis R. Schumann pjesėmis iš „Albumo jaunimui" ir baigiant F. Chopin fortepijoniniais opusais, o taip pat impresionistų pjesėmis, pvz.: C. Debussy „Mėnulio šviesa". Gan kukli vieta teko tautinei muzikai, nes tuomet stigo nesudėtingo lietuviško repertuaro. Vos vienu kitu pavyzdžiu buvo pateikta ir šiuolaikinė muzika. Tai liudija muziko požiūrį į nūdienos kultūrą, kurį jis buvo išsakęs spaudoje: „Muzikos kūrinys, man rodos, pirmiausia turi turėti dvi savybes: originalumą ir estetinį grožį. Kaip gaila, pastarojo vis dažniau ir dažniau pasigendame naujojoje ir ypač savo muzikoje" (*Draugas*, 1954.10.-30).

Už didelius nuopelnus lietuvių išeivių muzikos kultūrai 1984 metais Aleksandrui Kučiūnui buvo paskirta JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos muzikinė premija. Šį įvertinimą maestro sutiko pakankamai santūriai: „Malonu gauti premiją, bet esu profesionalas muzikas. Už darbą gaunu atlyginimą, tad nejaučiu, kad už jį turėčiau būti premijuojamas" (*Draugas*, 1984.04.07).

Šviesus didžiojo menininko atminimas, jo kilnūs siekiai ilgam išliks visų mūsų širdyse, o neįkainojami nuopelnai lietuvių išeivių kultūrai susilauks išsamių muzikologinių tyrinėjimų.

Ramunė Kryžauskienė
Lietuvos Muzikos akademijos docentė

Maestro Aleksandro Kučiūnui, 1970 m. akompanavusiam chorui ir solistams, įteikiama Lietuvos Vyčių choro plokštelė „Vai lėkite dainos". Iš kairės: Lietuvos Vyčių choro pirm. Estelle Rogers, choro vadovas Faustas Strolia, maestr. A. Kučiūnas ir buvęs Metropolitan bei Lietuvių operos solistas Algirdas Brazis.

Jonas Aistis

LĖMTIS

Nuolatos ji ateina puošni ir pikta,
Nebylė, kaip naktis, ir juoda, aksominė:
Tik boluoja graži alebastro kakta,
Nuostabi alebastro kakta ir krūtinė.

Gi viliojančios akys — piktybės daigai —
Lyg palaimą ir amžiną pražūtį pirštų,
Ir migdolais nusmailinti aštrūs nagai
Kruvini ant mėšlungiškai traukomų pirštų...

Ir tada man vaidenas regėjimų dausos!
Bet sužėri įnirtusio žvilgsnio žaibai
Ir sudūžta vėl mano svajonių stabai,

O troškimų sparnai jau manęs nebeklauso...
Tik prisimena tąsyk viduramžių bardas
Ir Tristanui Izoldą atskyrusis kardas!

Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Maestro Aleksandras Kučiūnas. — 1 psl.

Stebuklingas šaltinių vanduo; lietuvis išrado naują kinematografijos žanrą. — 2 psl.

Nepabaigiami Zigmo Zinkevičiaus darbai. — 3 psl.

Poezijos kavinė; V. Ciplijauskas, nūdienų klasikas. — 4 psl.

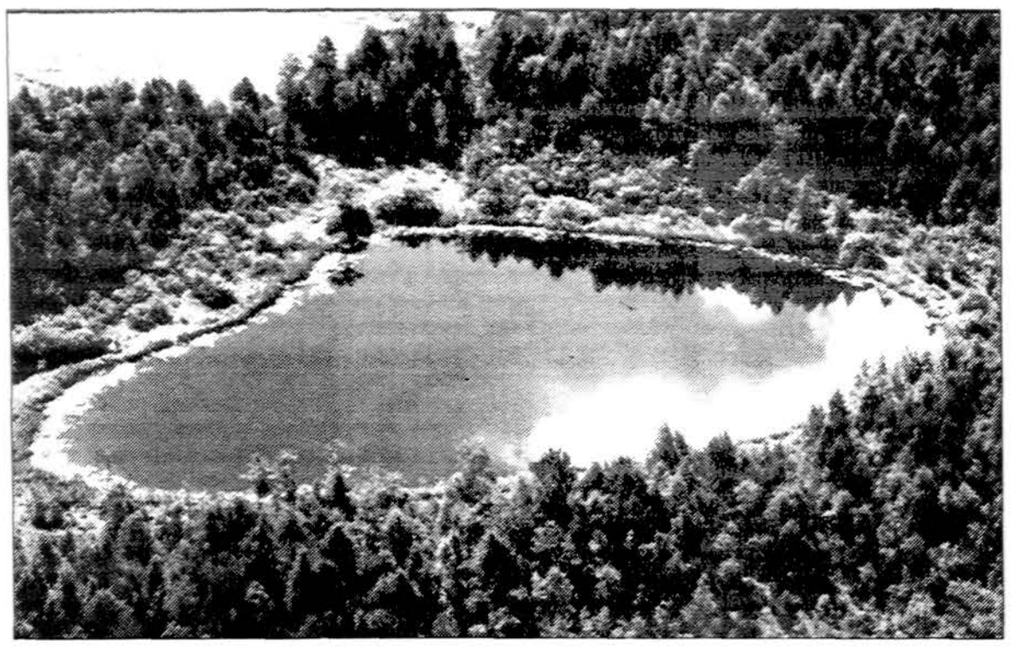

Miško akis. Vytauto Milišausko nuotrauka.

Stebuklingas šaltinių vanduo

Libertas Klimka

Teka, srūva, bėga, alma, tešką... Iš žemės gelmių šimtai šaltinių, verdenių, versmelių. Malonu prie jų sustoti keliaujant po Lietuvą: pailsėti, atsigaivinti, o ir įsiklausyti, ką jų srovelė byloja. Pasakojimų apie šaltinius mitologiškumas verčia manyti, kad senovėje prie jų dažnai būta šventviečių, alkomis vadinamų. Šią prielaidą patvirtina senovės raštai, istorinės kronikos. Antai 1075 m. Adomas Brėmenietis, rašydamas Hamburgo bažnyčios istoriją, pateikė žinių ir apie kaimynus. Malonius žodžius skyrė prūsų genčiai sembams; tačiau paminėjo štai ką: „Ir po šiai dienai jų žemėje, nors visi kiti papročiai yra tokie kaip mūsų, neleidžiama lankyti miškelių ir šaltinių, kuriuos, jų manymu, krikščionių lankymas suteršia." XIII a. pradžioje Kelno mokyklos vadovas Oliveris Paderbonietis taip atsiliepė apie baltų religiją: „Jie pasitikėjo miškais, kurių nė vienas kirviu nedrįso paliesti, ir kuriuose šaltiniai ir medžiai, kalnai ir kalvos, uolos ir slėniai buvo garbinami, tarsi šie būtų galėję narsumo ir vilties jiems suteikti". Petras Dusburgietis „Prūsijos žemės kronikoje" ties 1326 metų data įrašė, kad pagonys „turėjo šventųjų miškų, laukų ir vandenų, kur niekas nedrįso nei medžio kirsti, nei žemės dirbti, nei žuvauti." XV a. Janas Dlugošas, karalaičių mokytojas, aprašydamas Prūsijos senovę, sako: „Saulę, mėnulį, žvaigždes, gyvulius, paukščius, ugnį bei kitus padarus jie laikė dievais, o kai kuriuos miškus, ežerus ir vandenis manė esant šventais ir neleido juose nei žvejoti, nei medžioti."

Tikėtina, kad vandenų, ypač tekančiųjų, sudvasinimas senovės baltų religijoje tikrai buvo svarbus. Yra rašytiniuose šaltiniuose užuominų ir apie dievą Upinį. Religinės praktikos labai stipriai įsikerta tautos atmintyje: jos gali tarpti net ir pasikeitus ideologijai. Būtent taip Lietuvoje iki mūsų dienų išliko daug iki krikščioniškojo laiko pasaulėžiūros dalykų, virtusių liaudiškais papročiais.

Šiandien daugelyje Lietuvos vietovių galime rasti trykštančių šaltinių, kurių vandeniui žmonės priskiria gydomąsias, o kartais — net mistines galias. Pagarsėja tokios vietos apsireiškimais, regėjimais, stebuklingais pasveikimais. Tada prie šaltinėlių statomi kryžiai, koplytėlės.

Vienas toks šaltinėlis, žinomas dieviškomis malonėmis, teka nelabai toli pajūrio, Joskaudų miško kvartale, vadinamame Erškėtyne. Toje vietoje auga seni šakoti ąžuolai, tarp jų — stamboki akmenys; o ir pats šaltinėlis sruvena iš po didelio akmens. Netoli Alkos kalnas, už keleto kilometrų — legendomis apipintas Negarbos piliakalnis. Senieji šių vietų gyventojai paporins, kad būtent šioje vietoje Krivių Kirvaitis atnašaudavo seniesiems dievams. Dabar žmonės čia pastatė koplytėlę, keletą kryžių. Sakoma, kad vanduo gydo nuo paralyžiaus, akmenligės, juo plaunant užsitraukia negyjančios opos. Dvi Sekminių dienas, taip pat ir per Devintines prie šaltinėlio giedamos Kalnų giesmės, pritariant vario triūboms.

Įvairių negalių žmonės atsikrato pabuvoję Saldutiškio šventvietėje (Molėtų rajone). Ten upeliukas alma giliame ir vešliame slėnyje. Ant jo krantų, prie pat vandens, dunkso tarp kitų du dideli akmenys, paženklinti kryžiais. Bet tai ne žmogaus rankų darbas, — juos gyslomis išvagojo geologinė praeitis. Tokia ramybė, toks gerumas apima atsisėdus prie ūksmingojo upelio. Čia būta apsireiškimo, tad ant akmens pastatyta Švč. Mergelės Marijos statulėlė, prie jos dedamos gėlės.

Utenos rajone, Užpaliuose teka garsusis Krokulės šaltinis. Versmė, trykštanti iš po piliakalnio šlaito, primena veržlų kalnų upokšnį. Prie jo sustodavo pailsėti žmonės, atėję į atlaidus. Paaiškėjo, kad nusiplovus žaizdas, jos greitai užgyja. Pasisemia Krokulės vandens į namus parsinešti, — šventas vanduo apsaugo nuo perkūno eibių. Žmonės šiuo vandeniu gydo alerginius odos išbėrimus, vidaus organų susirgimus, mažakraujystę.

Seredžiuje, už garsiojo Palemono piliakalnio, giliam tarpeklyje tekantis upeliukas atveda prie nedidelio šaltinėlio, žmonių vadinamo šv. Jono vardu. Čia ateinama prispyrus kokiai nors bėdai, — vien pabuvimas prie versmės nuteikia raminančiai. Kažkas sumeistravo rentinuką, kad būtų patogiau pasisemti neįtikėtinai skaidraus ir gaivaus vandens. Dar vienas šv. šaltinis trykšta Kavarske. Jo vanduo, nutekėdamas į Šventąją, pakeliui užpildo nemažą baseinėlį. Versmės ištakas puošia tautodailininkų sukurtas stogastulpis su šv. Jono Krikštytojo ir Kristaus skulptūrėlėmis. Šaltinį saugo ir didžiuliai uosiai; ne vienas jų įskeltas perkūno.

Jeigu kam nors vasarą tektų keliauti pro Kvėdarną, būtinai nueikite prie Padievaičio piliakalnio ir „Velnio krasės". Tai toks akmuo su įduba, tarsi sostas. Prie jo archeologai aptiko į žemę susmegusių akmenų pusratį ir laužavietę su puodų šukėmis, perdegusiais gyvulių kaulais. Netoli akmens iš šlaito sunkiasi du šaltinėliai. Nuo piliakalnio akmenį skiria Druskos upelis. Sėdint ant akmens ir ištarus garsiai žodį, piliakalnio aikštelę jis pasiekia gerokai sustiprėjęs. Taip ir įsivaizduoji čia sėdintį žilabarzdį krivį, bylojantį ateities genčiai ar visai Lietuvai...

Prie didžiojo Dusios ežero pietinėje jo pakrantėje nedidelis šaltinėlis pagarsėjo švedmečiu, XVIII a. pradžioje. Lietuvos kariuomenę priešai užpuolė lauko pamaldų metu. Ir Dievo Motinos paveikslėlis liko kaboti prie medžio. Po daugelio metų tą mūšio vietą aplankė apakęs karo veteranas. Suvilgė akis šaltinio vandeniu — ir praregėjo. Štai kodėl šalia šaltinėlio augantys medžiai apkabinėti vilties kryželiais, o netoliese neseniai pastatyta ir Kryžių bažnyčia. Šakynos apylinkėse pačioje miško glūdumoje esantis šaltinėlis vadinamas šv. Petro vardu; šalia jo irgi pastatyta vilties bažnytėlė. Pakruojo rajone garsėja Lackavos Šventorėlio šaltinis ir Mockaičių kaime iš po liepos trykštanti Arkliaganių versmė.

Daug dar galima būtų vardinti panašių labai įdomių ir paslaptingų versmių, šaltinių, verdenių, upelių. Tik įdomu pastebėti, kad daugelis jų teka rytų — vakarų kryptimi. Sakoma: „į saulę". Ir daugelyje Lietuvos vietų yra išlikęs tikėjimas, kad sveikatos galima pasisemti visiems metams, Velykų rytą, saulei tekant, išsimaudžius ar bent nusiprausus tokiame upelyje. Saulė teka, auksinis vanduo teška... Kaip netikėti tądien jo galiomis?

Prisimintina, kad senovėje būta papročio per Jonines, Rasos ar Kupolių šventę gėlių vainikais išpuošti versmes. Gi stebuklinėse pasakose minimas gydantysis ir gyvybės vanduo. Štai, vienoje erelis vanagui liepia: „Eik, parnešk man gydančio ir gyvančio vandenio". Tas vanagas nulėkė. Bet jis negalėjo prieit to vandenio: ten buvo didelė sargyba, kūrenosi ugnis aplinkui tą ežerą. Pasisėmė vandenio iš griovio, parnešė ir padavė tam ereliui. Erelis sako: „Tai ne toks vanduo, kaip tame ežere". Jis nusuko galvą to vanago vaikui ir sako jam: „Dabar tu turi eiti parnešti vandenio ir dėl savo vaiko". Nulėkė vanagas vėl į tą ežerą, ir vėl jis negali prieit. Bet vis dėlto per ugnį įlėkė, pasisėmė vandenio ir vėl nulėkė pas erelį. Paėmė erelis jo vaiką, užpylė to vandens gydančio, ir prigijo galva. Įpylė į gerklę gyvančio vandens, ir vanagėlis išgijo".

Kitų tautų folklore taip pat žinomas gyvybės vanduo. Tačiau kartu minimas ir mirties vanduo. Lietuvių pasakose — tik gydantis, tik jėgas teikiantis ir gyvybę grąžinantis. Dainose, priežodžiuose išgirsti: „vynas žaliasai," — tai to stebuklingojo vandens kitas įvardijimas. Šaltiniai dažnai vadinami „akimi". O pelkėse — akivarais, kuriuose gali prasmegti visa karieta su žirgais. Mitologiškai šaltiniai suvokiami lyg koks įėjimas į požemio ar mirusiųjų karalystę. Žinia, valdomą Velino — vėlių valdovo. Velino ar Velnio akis, — priešprieša dangiškojo Dievo akiai — saulei. Tris skirtingos spalvos akis turi Šmitos šaltinis Aleksandrijos apylinkėse. Tačiau iš jų trykšta ne ašaros, o tiesiog upokšnis, — 12 litrų vandens per sekundę. Didžiausia versmė Lietuvoje, paskelbta kaip geologijos paminklas, yra Svilių šaltiniai Kelmės rajone. Neįtikėtinas dalykas: vienoje įduboje verda per 300 versmių — versmelių. Jų vanduo iškart suformuoja skaidriausią upokšnį, įtekantį į Dubysos — Ventos kanalą.

Ar turi kokį objektyvų, tarkime, mokslinį pagrindą tikėjimai gydomuoju, gyvybės vandeniu? Vandens molekulė labai paprasta: H2O. Tačiau erdvėje ji gali būti orientuota skirtingai. Ir net sudaryti nepastovias erdvines struktūras, kiek panašias į kristalą. Tai vadinomoji poliarizacija, kurią galima dirbtinai sukurti elektriniu ar magnetiniu lauku. Taip paveikto vandens savybės pasikeičia: jis kitaip tirpdina druskas, kitaip yra įsisavinamas žmogaus organizmo. Gali būti, kad vanduo įgauna poliariškumo ir natūraliai, tekėdamas pro tam tikrus geologinius sluoksnius ar kristaline struktūra pasižyminčius akmenis. Žinia, čia tik užuomina į ypatingą šaltinio vandens poveikio aiškinimą. O ir mineralizacija neabejotinai turi savo reikšmę. Niekas kol kas išsamiau gyvojo vandens savybių nėra tyrinėjęs. Tik reikėtų ypatingai saugoti šias versmes nuo užteršimo, išsekimo, kad ateinančios kartos irgi galėtų jomis pasidžiaugti, rieškučiomis pasisemti gaivinančių žemės syvų.

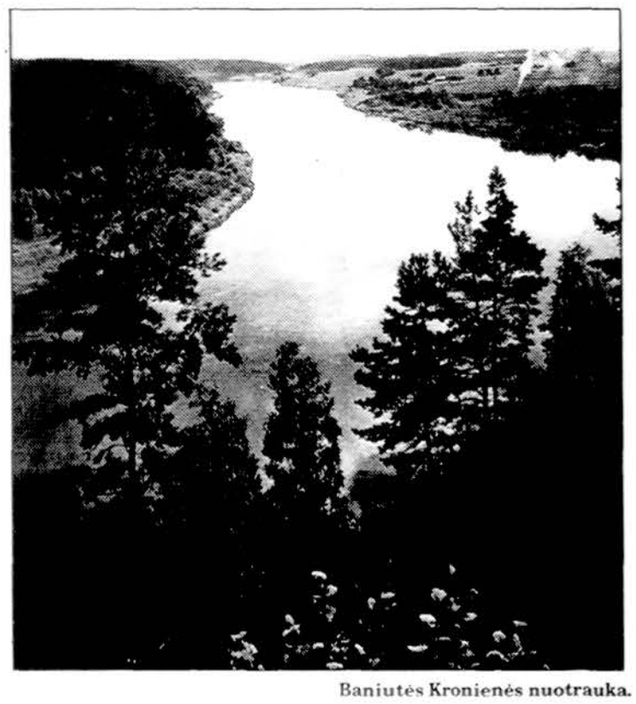

Baniutės Kronienės nuotrauka.

Daiva Karužaitė

TABULA RASA

Kai tuščias popierius manęs nebegąsdins,
Kai tabula rasa atsivers:

Ar reik melstis, kad užmigtum?
Pagonių Rasele, pakviesk mane,
Neužmiršk manęs,
Užmigdyk mane.
Atverk man akis, kad matyčiau tavo tikrą žodį,
Tavo gilią prasmę, tavo meilės džiaugsmą,
Tavo meilės skausmą.

Užmigdyk mane amžinai, kad kiti kalbėtų,
Kad žemė drebėtų
Kad Ave Maria aidėtų po visą pasaulį.

Prie upelių pasėdėsim.

Dėkoju už pavydą,
Dėkoju už kiekvieną pamoką, kurią išmokei
.Pagonių šešėliai, sekiokit mane,
Nešiokit mane, šokit su manimi amžiną šokį.

Ugnis tegul virpa,
Tegul staugia,
Tegul amžinai siaučia,
Tegul amžinai šaukia.

Vandenėli, paskandink mane...

Kinematografijos žanro išradėjas

Vytautas A. Jonynas

Nėra turbūt planetos kampelio, kur nebūtų žinomas Mickey Mouse peliuko išradėjo vardas. Daugumas žmonių laiko Walt Disney pieštinio (paprastai vadinamo animaciniu), filmo tėvu. Pasirodo tai ne visai tiesa. Kinematografijos istorikai išvardintų daug pavardžių, kaip sakysim Emile Kohl Prancūzijoj, Secondo di Chanon–Ispanijoj. Faktiškai vien Pirmajam pasauliniam karui sustabdžius kino pramonę Europoj, jinai prasiveržė (nebesulaikomai) Jungtinėse Valstijose. Bet ne tos techniškos plonybės patraukė mūsų dėmesį, o kitkas. Pasirodo, kad kinematografijos pradininkų tarpe yra mūsų tautos atstovas. Su juo mus supažindina *Mokslo Lietuva* (2003 gegužės 1-14 d.) ir, tenka pripažinti, kad jo istorija yra absoliučiai fantastiška. Beveik neįtikėtina.

Vadinosi jis Vladislavas Starečius. Kūdikystėj gyveno Maskvoj, kur buvo „nusiėmęs" jo tėvas, 1863 m. sukilimo dalyvis. Tėvui mirus augo motinos tėvo šeimoje. Mokėsi (ne ypatingai paklusniai) Kaune, vėliau Tartu (Dorpato) gimnazijoj, bet buvo guvus jaunuolis. Mėgo piešti, stebėti gamtą, ypač vabzdžių pasaulį, eksperimentavo fotografijoj, vertėsi daugybe amatų, kol susirado savo pašaukimą. Prasimanė lėlių teatro pakaitalą — montuoti animacinį filmą. Ir taip, snūdžiam provinciniam užkampyje — nuobodžiam rusų įgulos mieste Kaune, gimė kažkas, dar pasaulyje neregėta — animacinis filmas. Gamino Starevičius ir trumpametražinius, dokumentinius filmus, bet užkariavo jis plačiųjų masių širdis dviem ilgėlesniais filmais — „Gražioji Lukanida" (apie gražiąją Eleną) ir „Kino operatoriaus kerštas".

Neįtikėtina, kad jie buvo paruošiami iki mažiausių detalių Kaune ir tik sumontuojami Maskvoj, garsiajam Aleksandro Čanzankovo fabrike. Tų filmų pasisekimas nedelsiant paskatino Čanzakovą, prisiviliot Starevičių Maskvon. Ten jis sėkmingai darbavosi filmų pramonėj, kurdamas dokumentinius ir animacinius filmus, *mokydamas aktorius*, kaip laikytis prieš kameros akį, tobulindamas kinematografijos techniką (sakysim prasimanydamas filmą filme). Jam priskiriamas nuopelnas, kad išugdęs garsų nebylaus filmo aktorių Ivaną Možuchiną, ilgametį ano laiko ekrano „dyvą".

Apmaudu, bet nėra išlikę archyvuose Starevičiaus filmų gabaliukų. Nesunku iš jo atsiminimų ir kitų liudijimų atspėti, kad jų turinys buvo nesudėtingas, be jokios filosofinės „klijonkės" ir pamušalo, suprantamas, „vyrams ir pipirams". Tai buvo sentimentalios, o kartais ir atvirai melodramatiškos, šeimos trikampio istorijėlės, kur žmonių roles vaidino vabalija–žiogai, skruzdėlės, laumžirgiai, grambuoliai ir t.t. Tas pasakėčios prieskonis suteikdavo rodiniui nemažai sąmojaus, švelnumo, satyrinio dažo... Jau pačios lėlės būdavo išraiškingos ir savaip patrauklios. Rusų filmų istorikai pripažįsta Starevičiui nemažą svarbą jaunos kinematografijos ugdymui. Tą patį reikšmingumą priskiria jam ir pančūzų kino istorikai (mat vienu metu — 1920 m., Starevičius buvo atsidūręs Prancūzijoj ir radęs galimybę dirbti jos kino pramonėj). Mažiausiai išnagrinėtas yra, deja, jo lietuviškasis periodas, kurį ženklina tokie metražai, kaip „Ant Nemuno kranto" arba „Žirgelio gyvenimas".

Dabar šią skriaudą pasišovė atitaisyti Lietuvos kinininkė – „produserė" Rasa Miškinytė, skatinama savo kolegų iš Norvegijos, Suomijos bei Danijos, kurių patarimas Miškinytei skamba tikrai nuoširdžiai: „Tik nepaleisk filmo iš lietuviškos aplinkos, nes jūs dar mokate daryti tai, ko kitose šalyse jau nebemokama daryti". Kaip tektų suprasti šiuos žodžius, nelengva atspėti, bet iš *Mokslo Lietuvos* reportažo sužinome, kad Rasos Miškinytės kompetencija kinematografijos srityje senokai pripažinti. Ji baigė Kauno politechnikos instituto Statybos fakultetą, vėliau Europos filmo koledžą Danijoj, bei magistratūrą Lietuvos muzikos akademijoje Teatro ir kino fakultete. Studijuodama Danijoj, sukūrė net 7 trumpo metražo dokumentinius ir vaidybinius filmus. 2002 m. „prodiusavo" (planavo ir tvarkė?) šių LRT dokumentinių filmų: „Domeikavos sindromas", „Pirmoji nuolatinė konstitucija" 1922 metai, ir „Energija vardu Elektra". „Ladislas Starewich" būtų kolektyvinės gamybos, lietuvių –norvegų– estų — rusų, bendras dokumentinis filmas.

Kad iniciatorių grupės tuščiai netauškiama, sužinom iš kitos korespondencijos Lietuvos spaudoj. Būtent iš 7 *meno dienų* š. m. gegužės 9 d. numerio. Jame aptariamas, neseniai dienos šviesą išvydęs, Benedikto Tiškevičiaus fotografijų albumas, prieš šimtą metų darytos grafo nuotraukos. Vienoj vietoj sakoma:

„Kaip ir dėl animacijos pradininko Vladislovo Starevičiaus 26 jaunystės metų, jo kūrybą ir gyvenimą neseniai aptarė Vilniuje kino istorikai iš Varšuvos, Maskvos ir Oslo. Vieni labai žavėjosi velniava jo animaciniuose ir vaidybiniuose filmuose, ir nulėkė į Kauną žiūrėti Velnio muziejaus, kiti kėlė hipotezes apie jo magizmą, masonizmą, sugebėjimą mistifikuoti biografiją, treti stebėjosi, kad šitokia žymi pasaulinio kino figūra beveik nežinoma Lietuvoj. Nurijome šią karčią piliulę ir apie paminklinę lentą Kaune jau net neprasižiojome". (Skirmantas Valiulis).

Tiesą pasakius, apgailėtinas dalykas, kad filmų juostos išsilaikydavo kur kas trumpiau nei nuotraukos, kurias dabar technika leidžia visaip atgaivinti, padidinti, išryškinti. Starevičiaus savitumas leidžiasi vien apytikriai atspėjamas.

Sudomintas Rasai Miškinytei duotu patarimu išryškinti lietuviškąją dimensiją Starevičiaus kūryboje, *Mokslo Lietuvos* vyr. redaktorius Gediminas Zemlickas sumanė jos pasiteirauti dar kelių dalykų Visų pirma, ką ji žinanti apie Starevičiaus palikuonis?

Nukelta į 3 psl.

Nepabaigiami Z. Zinkevičiaus darbai

Ne tik Lietuvoje, pasaulio kalbotyrininkų sluoksniuose, bet ir išeivijoje žinomi žymaus lituanisto Zigmo Zinkevičiaus darbai. Svarbiausios jo tyrimų sritys — lietuvių dialektologija, kalbos istorija, baltistika.

Z. Zinkevičius ilgai dirbo Vilniaus universitete, vadovavo lietuvių kalbos, baltų filologijos katedroms. Kurį laiką buvo švietimo ir mokslo ministru, daug nuveikė lietuvindamas subolševikintas Lietuvos mokyklas, ypač stiprindamas švietimą Pietryčių Lietuvoje. Yra daugiau negu 30 knygų, per 600 mokslinių straipsnių autorius. Parašė daugiatomę lietuvių kalbos istoriją (vienatomė išleista anglų kalba), reikšmingus lietuvių dialektologijos, antroponimikos ir kitus veikalus, studijų vadovus aukštajai mokyklai.

Su keliais klausimais į **Z. Zinkevičių** kreipėsi *Draugo* kultūrinio priedo bendradarbis Algimantas Antanas Naujokaitis:

— Jau kelinti metai apie Jus mažai skaitome spaudoje. Ką dabar veikiate?

— Lietuvoje spauda daugiausia rašo apie tuos, kurie aktyviai reiškiasi politiniame gyvenime. Jeigu žmogus dirba mokslinį arba kultūros darbą, nors tasai darbas būtų Lietuvai reikšmingesnis už kito politiko veiklą, tokį retai kada pastebi. Pasitraukęs iš Švietimo ir mokslo ministerijos parašiau viso gyvenimo atsiminimų knygą *Prie lituanistikos židinio* (išleista 1999 m.) ir monografiją *Lietuvių poteriai* (pasirodė 2000 m.). Kaip lituanistui man seniai rūpėjo įminti dvi lietuvių kalbos istorijos mįsles: 1) išaiškinti Kiprijono Lukausko pamokslų (18 a. rankraštis), parašytų pusiau žemaitiškai, pusiau rytų aukštaičių tarme, keistos kalbos kilmę ir 2) išaiškinti dar paslaptingesnę pirmojo didelio lietuviškų pamokslų rinkinio, atsiradusio Prūsijoje dar Mažvydo epochoje (16 amžius!), vadinamosios Wolfenbuettelio postilės rankraščio kalbą, kurią sudaro tikras „babelis", įvairių tarmių mišinys. Man pavyko šias abi mįsles įminti, bent nukreipti tolesnį jų tyrimą tinkama kryptimi. Darbą apie K. Lukausko pamokslų kalbą paskelbiau leidinyje *Baltistica* (36,1 tome, 2001 m.), o studija apie Wolfenbuettelio postilę šiuo metu spausdinama to paties leidinio 37 tome, kuris pasirodys dar šiais metais. Nemaža laiko tenka skirti Lietuvių katalikų mokslo akademijos (LKMA) leidžiamo mano *Rinktinių straipsnių* keturtomio parengimui spaudai, korektūrų skaitymui ir t.t. Įsitraukiau į enciklopedijų leidimą: esu *Visuotinės enciklpedijos* (greit pasirodys 4–asis tomas) redakcinės tarybos narys, *Mažosios Lietuvos enciklopedijos* vyriausiasis redaktorius, be to, vadovauja Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto tarybai, todėl tenka kovoti su visokio plauko enciklopedijų leidybos griovėjais. Neužmirštu ir lietuviškų mokyklų nutautintoje Pietryčių Lietuvoje, kurias neretai aplankau. Taigi darbo turiu per akis.

— Jau išleisti Jūsų „Rinktinių straipsnių" du tomai. Kada sulauksime kitų tomų, kokie klausimai bus juose nagrinėjami?

— Leidinį sudarys 4 dideli tomai. Du pirmieji jau pasirodė (2002 m.). Juose sudėti straipsniai apie lietuvių kalbos kilmę, nagrinėjamos istorinės gramatikos, dialektologijos, rašomosios kalbos kilmės problemos, straipsniai apie valstybės ir kalbos ryšius, senųjų raštų kalbą, 18–19 amžių rašomąją kalbą, 20–ąjį amžių ir Rytų Lietuvą. Trečiasis *Rinktinių straipsnių* tomas (vardynas, recenzijos, personalijos, kalbos praktika, kalbos didaktika, su kalbos mokslu tiesiogiai nesusiję straipsniai) jau baigiamas maketuoti ir turėtų pasirodyti jau šiais metais. Ketvirtasis tomas, kuriame bus ir visuose keturiuose tomuose nagrinėjamų žodžių, taip pat pavyzdžių rodyklės, išeis kitais metais.

— Jūsų „Rinktinius straipsnius" leidžia Lietuvių katalikų mokslo akademija. Esate šios akademijos aktyvus narys. Kokios svarbiausios šios akademijos kryptys, kokie jūsų veiklos barai šioje srityje?

— Lietuvių katalikų mokslo akademija jungia viso pasaulio lietuvius mokslininkus katalikus. Tarp jų lituanistų kalbininkų yra nedaug. Akademija stengiasi juos suburti. Vilniuje ir provincijos skyriuose nuolat vyksta moksliniai seminarai, diskutuojami mokslui ir visuomenei svarbūs klausimai. Periodiškai šaukiami Akademijos suvažiavimai, kuriuose nagrinėjamos svarbiausios atskirų mokslo sričių problemos. Netrukus, birželio 26–29 dienomis Šiauliuose įvyks XIX suvažiavimas, kuriame skaitysiu paskaitą apie Wolfenbuettelio pastilės mįslę. Ypač pažymėtina leidybinė LKMA veikla: leidžiami suvažiavimų darbai, metraštis, daugybė monografijų.

— Jūs priklausote ir Lietuvos mokslo akademijai. Kokie Jūsų darbai šioje mokslinėje institucijoje?

— Mano darbas koncentruojasi Lietuvos mokslo akademijos (LMA) Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje. Be manęs, šiam skyriui priklauso dar du žymūs lituanistai kalbininkai: Algirdas Sabaliauskas ir Aleksas Girdenis. Mūsų darbas daugiausia reiškiasi ekspertinės veiklos srityje ir įsilieja į bendrąją Lietuvos Respublikos mokslinę veiklą.

— Paskutinis, plačiai žinomas Jūsų mokslinio tyrimo darbas — mūsų senųjų poterių kalba. Galėmėtės naujų tyrinėjimų?

— Knygoje *Lietuvių poteriai* įrodžiau, kad lietuviški poteriai pirmiausia buvo išversti iš vokiečių kalbos dar karaliaus Mindaugo laikais, o ne atsirado kaip lenkiškų poterių vertimas Jogailos krikšto metu. Tie pirmykščiai Mindaugo epochos poteriai ilgainiui buvo lenkų ir sulenkėjusių kunigų artinami prie lenkiškų poterių raiškos, visaip lenkinami, bet vis dėlto juose išliko ryškūs pirmykščio vertimo elementai.

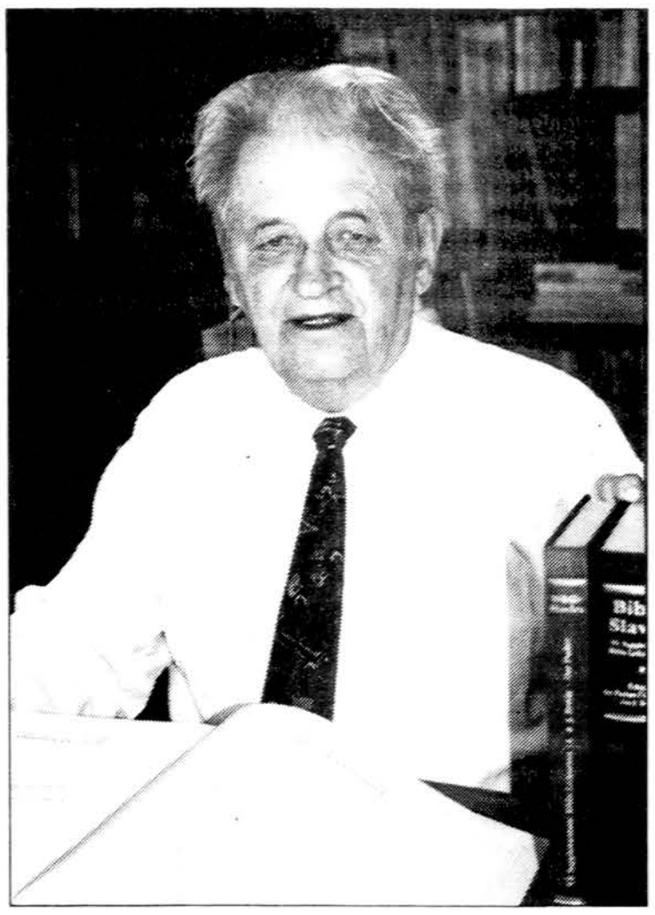

Akademikas Zigmas Zinkevičius. V. Kaltenio nuotr.

Knygoje pateikiau poterių kalbinės raiškos raidą nuo ankstyviausio vertimo iki mūsų dienų. Turiu sukaupęs naujų duomenų, patvirtinančių mano padarytas išvadas. Dabar domiuosi, kaip praeityje poterius kalbėjo paprasti įvairių tarmių Lietuvos žmonės, nes poteriai, buvo spausdinami tik vyskupystėse priimta kalba, ne tarmiškai. Mano turimi duomenys rodo, kad nepaisant draudimo ištarti kitaip oficialiųjų poterių žodžius, vis tiek žmonės praktiškai juos kalbėjo kiekvienas savo tarme.

— Kartu su Vilniaus apskrities buvusiais vadovais daug nuveikėte stiprindamas lietuviškas mokyklas Pietryčių Lietuvoje. Kokia Jūsų nuomonė apie šių mokyklų šiandieninę padėtį?

— Kaip minėjau, lietuviškas mokyklas Pietryčių Lietuvoje ir dabar dažnai aplankau. Vertinti jas man vienareikšmiškai nelengva. Mūsų įsteigtos mokyklos, teisingiau pasakius nedidelės mokyklėlės po kelis mokinius, davė gerą vaisių. Jos labai išaugo, kai kuriose dabar mokinių skaičius artėja prie 100. Tapo prestižinės mokyklos, vietos žmonių gerai vertinamos. Didelis nuopelnas priklauso puikiems mokytojams, pasiaukojusiems lietuvybės apaštalams šiame nelaimingame krašte. Priešingai negu kitur, čia lietuviškos mokyklos yra net trejopos priklausomybės: 1. apskrities administracijos (mūsų įsteigtos, jas ką tik paminėjau). 2. vietos savivaldybės (jos skursta, nes lenkiška savivaldybė mažai jomis tesirūpina) ir 3. Švietimo ministerijos (tokia tik viena — prestižinė „Lietuvos tūkstantmečio" mokykla Šalčininkuose). Svarbiausias lietuviško švietimo nutautintame krašte organizatorius dabar yra Vilniaus apskrities viršininko administracija. Jai talkina „Vilnija" ir kitos visuomeninės institucijos. Aukomis prisideda išeivija. Ypač reikšminga Aldonos ir Jono Čingų fondo, taip pat kitų fondų parama. Svarbiausias lietuviškojo švietimo Pietryčių Lietuvoje laimėjimas yra tai, kad tasai švietimas tapo prestižiniu. Įvairiakalbiai vietos gyventojai juo pasitiki, jau noriai leidžia savo vaikus į lietuviškas mokyklas, ko anksčiau nebuvo. Nors šiame krašte lietuviškų mokyklų tinklas dar tebėra retokas, tačiau naujas mokyklas steigti reikia labai apdairiai. Kaimai tuštėja, gimstamumas nedidelis ir naujai įsteigtai mokyklai dažnai gresia uždarymas, dėl vaikų trūkumo. Todėl reikia būti apdairiems, geriau stiprinti esamas negu beatodairiškai steigti naujas.

— Jūs žinomas ir kaip Lietuvos krikščionių demokratų partijos veikėjas. Kokia Jūsų nuomonė apie šią partiją, jos skaldymosi priežastis ir pasekmes?

— Partijos veikėju buvau tapęs iš reikalo, prikalbintas kitų asmenų. Sutikau net būti LKDP pirmininku, nes tikėjausi išgelbėti partiją nuo suskilimo, kuris jai rimtai grėsė. Deja! Skaldytojų atsirado daugiau negu vienybės šalininkų. Pirmieji atskilo vadinamieji „moderniejі", kurie greit patys save sulikvidavo, įsiliejo į kitas partijas, kai kurie net į priešingos ideologijos partijas. Nepritariau jungimuisi su liliputine p. Bobelio sąjunga, nes mačiau, kad jos vadovui mes buvome reikalingi tik kaip tramplynas į Lietuvos prezidentus. To nepasiekęs, žinoma, jis pasitrauks iš vadovybės arba bus greit išstumtas. Likęs neprisijungęs senosios partijos branduolys yra silpnas ir skursta, bet ateityje tikisi sustiprėti. Tokie mano samprotavimai kaip eilinio partijos nario. Iš vadovybės pasitraukiau dėl pablogėjusios sveikatos: tą dieną kai įvyko neprisijungusiųjų krikščionių demokratų suvažiavimas, man buvo daroma širdies operacija. Dabar jau esu visai atsigavęs ir dirbu normaliai. Į partijos veiklą grįžti neplanuoju, nes kitose srityse galiu būti Lietuvai naudingesnis.

Ačiū už pokalbį.

Kalbėjosi **A. Naujokaitis**

Kinematografijos žanro išradėjas

Atkelta iš 2 psl.

Atsakymas: Prancūzijoje gyvena V. Starevičiaus anūkė Beatricė Leona Martin. Kiek žinau, ji dirba banke. Tai labai kultūringa dama, sukūrus internetinį tinklapį, skirtą V. Starevičiui. Ji žino, kad imuosi kurti filmą apie jos senelį. Šiuo klausimu jau esame bendravę. Dabar laukiu kelionės į Paryžių, nes reikia aptarti kai kuriuos dalykus. Beje, B. L. Martin lankėsi Vilniuje, ir mes buvome susitikusios. Žinote, apsilankiusi Rumšiškėse, Lietuvos liaudies buities muziejuje, ji pasakė labai įdomų dalyką: „Tik atvažiavusi į Lietuvą, supratau, iš kur jo filmuose tokie peizažai, tokia aplinka, tokie keisti žaidimai. Niekur kitur, jokioje kitoje šalyje, aš to nemačiau. Jis visą gyvenimą mėgino atkurti savo lietuvišką vaikystę".

Kiti klausimai Miškinytei daugiau techniški, bet jos atsakymai nemažiau nelaukti. Pvz.

— Kur saugomi V. Starevičiaus filmai, kam jie priklauso.

— Jie saugomi skirtinguose Europos ir Amerikos archyvuose. Esu surinkusi ir išsinagrinėjusi nemažai medžiagos apie juos. Rusiškojo periodo didžiausia kolekcija saugoma Belyje Stolby archyve Maskvoje. Iš prancūziškojo periodo medžiaga sutelkta Prancūzijos sinematekoje, tačiau ir kiti pasaulio archyvai turi savas V. Starevičiaus kolekcijas.

— Aišku, kad būsimajame filme mėginsite atspindėti rusiškąjį ir prancūziškąjį V. Starevičiaus gyvenimo bei kūrybinės veiklos laikotarpį. Kiek gerai su šiais skirtingais jo gyvenimo laikotarpiais esate susipažinusi? Beje, prieš prancūziškąjį, dar buvo jaltiškasis jo kūrybos periodas.

— Po Rusijos revoliucijos ir dėl jos kilusios sumaišties, visos didžiosios tos šalies kino studijos persikėlė į Jaltą. Visos, patikslinkime, „baltosios" kino studijos. Maskvoje badas, suirutė, bet ten pasiliko avangardinis „raudonasis" kinas — buvo ir toks. V. Starevičius nebuvo politiškai angažuotas, bet turėjo šeimą, dvi dukras, todėl pakviestas į Jaltą neatsisakė vykti. Nesitikėjo ten ilgai būti (kas galėjo pamanyti, kad bolševikai ateis ilgiems dešimtmečiams?) nes savo bute Maskvoje paliko daugybę lėlių. Jos buvo daromos naujam filmui. Beje, V. Starevičius buvo pradėjęs kurti lėles visiškai nauju principu. Kad lėlės turėtų kintančią veido išraišką, žmogui būdingą mimiką, jis drožė kiekviena būsenai išreikšti atskirą kaukelę. Ir ne tik drožė. Naudojo kažkokią tokią keistą plastinę medžiagą — niekas nežino kokią.

— Dar viena Starevičiaus kūrybinės laboratorijos paslaptis?

— Taip ir liko paslaptis. Jis buvo neblogas chemikas, o taikė panašią į kaučiuką plastinę medžiagą, kurią pats, matyt, ir buvo atradęs. Maskvoje neveltui V. Starevičių vadino alchemiku: jis geriausiai žinojo ryškinimo būdus, visų kino juostų savybes... O gimnazijos nebuvo baigęs...

— Išties sunku patikėti, kad viename žmoguje galėjo tilpti tiek daug skirtingo talento bruožų. Juk, ne tik entomologas, vabalo ir vabzdžio gyvenimu susidomėjęs keistuolis, bet ir alchemikas, technologas, žinantis cheminių medžiagų savybes, reakcijas. Kur jis visas tas žinias įgijo? Nejau viskas tik iš jo didžiulio domėjimosi, iš savos patirties?

— Viskas iš savęs. Tai buvo žmogus, kuris tais savo pomėgiais ir gyveno. Juk jokio didesnio mokslo nebuvo baigęs. Iš Kauno gimnazijos buvo išvarytas su vilko bilietu, vietoj rusiškų provoslaviškų pamaldų gimnazijoje, skubėdavo į panemunį drugelių gaudyti. Galime įsivaizduoti, kaip turėjo reaguoti to meto gimnazijos valdžia. Persikėlęs į Dorpato (Tartu) gimnaziją, jos taip pat nebaigė.

...Paryžiuje V. Starevičius šiaip taip įstengė sukurti animacinį filmą, tačiau kur jį parodyti? Kas iš emigrantų galėjo čia jam padėti, duoti aparatūrą, nuomoti kino salę. Starevičius ėjo į daugelį Paryžiaus kino teatrų, prašė parodyti jo filmą. Deja, jis nieko nesudomino. Net nepasižiūrėję, atsisakydavo rodyti.

Laimei, vieno kino teatro savininkas, vyresnio amžiaus žmogus, prisiminė, kad jam ši pavardė lyg ir girdėta iš prieškarinio rusų kino laikų. Nepamirškime reikšmingo fakto: V. Starevičiaus filmas buvo pirmasis, iš Rusijos nupirktas pasauliniam platinimui. Tas prancūzas, prisiminęs V. Starevičiaus prieškarinį filmą, surizikavo ir nutarė parodyti jo 1920 m. Paryžiuje sukurtą filmą „Voro pinklėse". Niekas nesitikėjo tokios sėkmės. Salė lūžo nuo žiūrovų antplūdžio, filmas buvo kartojamas, sukamas vis iš naujo.

— Velniško užmojo kūrėjas — viską daro novatoriškai. Atrodo, kad V. Starevičiaus kraujyje — naujumo siekis? Todėl ir pati kūrėjo nuostata — nuolat atsinaujinti, nepaisant sėkmės ar nesėkmės. Beje, kokias naujoves jis taikė filmuodamas?

— Naujų išraiškos formų jis ieškojo nuolat. V. Starevičius — pripažintas daugelio kino atradimų autorius. Pavyzdžiui, jis pirmasis filmuojant pradėjo taikyti dirbtinę šviesą. Atrado, daug efektų, vienas pirmųjų pradėjo naudoti techniką, komponuojant kadrą ant kadro. Siekdamas nepaprasto efekto, kartais komponuodavo net šimtus kadrų. Šį būdą jis ypač dažnai naudojo vaidybiniuose filmuose.

— Ką žinote apie V. Starevičiaus charakterį, būdo bruožus?

— Žinome, kad jis su daugeliu pykosi. Nesunku suprasti, kodėl V. Starevičius iš aktoriaus, vaidinančio prieš kino kamerą, reikalaudavo specifinių išraiškos priemonių, pirmiausia — emocijų. Ne visiems aktoriams tai patikdavo. Kai kurie įsivaizdavo, jog jis viską žino ir moka.

— Įdomu, jog V. Starevičiaus sukaupta patirtis ligi šiol gana aktuali. Ji netapo vien tik kino istorijos faktas. O gal dabartinės kompiuterinės technologijos leis atsisakyti viso to, kuo buvo reikšmingi Starevičiaus atradimai XX a. pirmoje pusėje?

— Kompiuterinės technologijos atveria naujų išraiškos galimybių, bet vaizdo judėjimo principo neužgožia. Apskritai, šis animacinio kino klasikas nėra pamirštas pasaulyje. Rengiamos jam skirtos parodos. Užpraeitais metais Portugalijoje, Porto mieste buvo surengta Starevičiaus lėlių paroda.

Prancūzijoje išsaugota daug V. Starevičiaus lėlių. Norėdamas, kad jo sukurtos žmogiškosios lėlės natūraliai judėtų, Starevičius sodindavosi savo dukras ir stebėdavo jų plastiką, eskizuodavo vieną ar kitą judesį. Pagal tai ir atkurdavo lėlių judėsius. Jis puikiai žinojo žmogaus anatomiją ir lėles darė anatomiškas. V. Starevičius buvo savo prigimtimi tikras mokslininkas, ne tik menininkas. Aš net jo, kaip mokslininko, savybes iškelčiau į pirmą vietą, o menininko — į antrą. Abiem atvejais jis buvo didis novatorius. Mokėjo į vieną visumą sutelkti visus savo stebėtinus sugebėjimus ir juos panaudoti, kuriant didelį meną. Todėl ir įėjo į kino meno istoriją.

Po Reginos ir Zigmo Zinkevičių vedybų 50–mečio paminėjimo iškilmių š.m. gegužės 10 d. prie Vilniaus arkikatedros. Iš kairės: Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo vadovas prof. Vytautas Landsbergis, Regina ir dr. Zigmas Zinkevičiai, lituanistas Vytautas Ambrazas, Jadvyga Damušienė.

Poetė Dalia Jazukevičiūtė su kavinės šeimininku Robertu Matulioniu. Algimanto Žižiūno nuotrauka.

Poezijos kavinė

Dar ir šiandien kultūrininkų atmintyje išliko prieškariniame Kaune pagarsėjusi rašytojų, kitų meno žmonių sambūrių neoficialaus pabendravimo vieta traukos centras — Konrado kavinė, minima, net naujoje *Lietuvių literatūros enciklopedijoje*. Joje rašoma, kad čia rinkdavosi įvairių pažiūrų ir skirtingų kartų rašytojai, dailininkai, teatralai, muzikai, žurnalistai, tarp jų — V. Krėvė, B. Sruoga, J. Keliuotis, tapytojas L. Truikys ir kiti. Konrado kavinėje plėtojosi kultūrinio luomo diskusinė atmosfera, mezgėsi pažintys, kontaktai.

Deja, sovietmečiu ir iki šiol Konrado kavinė taip ir sunyko, tame name Laisvės Alėjoje įsikūrė grynai komercinė kavinė „Tulpė", senų seniausiai netekusi menines įžymybes buriančių funkcijų vaidmens. Bet užtat prieš ketveris metus panašaus pobūdžio kavinė atsirado Vilniuje, K. Sirvydo gatvėje, po Lietuvos Rašytojų Sąjungos būstinės stogu. Girdėjau K. Sirvydo gatvės link kelis jaunuolius, vienas kitą raginančius: „Einam į 'Trečią brolį' poezijos pasisemti!"

Kai konkursą išsinuomuoti atskiras Rašytojų sąjungos patalpas kavinei laimėjo meninės prigimties žmogus, nuo Zarasų kilęs liaudies menininkas Robertas Matulionis, sutartyje buvo reikalavimas kavinei parinkti kultūringą, literatūrišką pavadinimą. Pasukę galvas, naujosios kavinės darbuotojai nusprendė pavartyti pagarsėjusių lietuvių poetų knygas, vildamiesi kurio nors eilėraščio pavadinimu „pakrikštyti" šią kavinę. Ilgai ieškoję pagaliau nusprendė, kad tinkamiausias kavinės pavadinimas — „Trečias brolis", kuriuo poetas Jonas Strielkūnas pavadino vieną savo populiariausių eilėraščių, kuriame suskamba motyvai žinomos lietuvių liaudies pasakos apie trečiąjį brolį — kvaišelį, bet galop laimintį gėrio ir dvasinius lobius. Kaip tarė kavinės šeimininkai, taip ir padarė: nupaišė ir virš durų ne tik prikalė iškabą su laurais vainikuotu „trečiuoju broliu", bet ir padidinę J. Strielkūno eilėraščio „Trečias brolis" tekstą, jį įrėmino ir pakabino prie įėjimo, visų matomoje vietoje. Dabar turbūt vien jau iš šio rėmais išryškinto, ant sienos kabančio, ryškiomis raidėmis išmarginto popieriaus lakšto daugelis atmintinai žino jei ne visą eilėraštį „Trečias brolis", tai bent jau vieną kitą posmelį:

...Visatos medžio baltas
ritinėlis,
Atpjautas pjūklu kažkokių
dievų.
Aš — trečias brolis Jonas,
tas jaunėlis,
Tas amžinai nesavas tarp
savų,

Tas klumpantis ir klystantis
kas kartą,
Tas vargeta ir priekvailis,
beje,
Prie šono prisisegęs medžio
kardą.
Aš ne su tais, kurie
pagarboje...

Be šio praeinamo kambarėlio, kur kabo šis J. Strielkūno eilėraštis, kavinėje yra ir antra, taip pat nedidelė, patalpa tuščiomis sienomis. „Jei jau prie durų kabo vienišas Strielkūno eilėraštis, tai kodėl gi šią visą erdvę neatidavus poezijai?" mąstė kavinės šeimininkas R. Matulionis. Juo labiau, kad kažkuriame laikraštyje jam užkliuvo žinutė, jog ir New York požeminių traukinių (metro) vagonuose kabinami šio didmiesčio poetų eilėraščiai ar posmeliai. Taigi visas keturias sienas teužima vien poezija — nusprendė R. Matulionis.

Pirmiausiai jis ėmė kalbinti ant Konrado kavinės sunaikintojų įširdusį talentingą poetą kaunietį Gintarą Patacką, rašantį ekspresyvius, groteskiškus, ironiškus eilėraščius. Po karštokų derybų poetas pagaliau sutiko ir atnešė keletą naujų eilėraščių. Kavinės šeimininkas, iš kavinės iždo paėmęs pusšimtį litų, dirbtuvėje užsakė rėmus, tarp kurių tilptų 120 x 80 cm gero popieriaus lakštas su smarkiai padidintais, mašinėle perrašytų eilėraščių tekstais, kad ir iš toliau kavinės lankytojai jį be vargo įskaitytų.

Kai visas keturias kavinės sienas užkariavo G. Patacko poezija, daugelis lankytojų pirmiausiai puolė skaityti, ką naujo parašė populiarusis G. Patackas.

Po mėnesio jo poeziją pakeitė nemažiau žinomo poeto Antano A. Jonyno dar švieži, iš jo kelionės Vokietijoj parašyti eilėraščiai. Taigi, vėl naujiena. Vėl po mėnesio (maždaug tiek laiko kavinėje kabo vieno autoriaus eilėraščiai) ant sienų sumirgėjo Aido Marčėno sonetai. Po to Eugenijaus Ališankos, Romo Daugirdo, Beno Januševičiaus postmodernistine maniera sukurti eilėraščiai. Iš rengiamo rinkinio pluoštelį eilių atnešė ir poetas Juozas Marcinkevičius, kai kurie kiti poetai.

Kavinės šeimininkas patyrė, kad kiekvieno poeto čia iškabinamus eilėraščius perskaito po 200-250 lankytojų, daugiausiai poetų plunksnos brolių, kolegų, rašytojų, kūrybinio jaunimo. Tai maždaug tiek, kiek dabar siekia leidyklose išleidžiamų poezijos knygų tiražai.

Dabar, kai knygynuose mažai kas perka poezijos knygas, kai jos metų metais užsiguli net nepavartytos, kavinės „Trečias brolis" iniciatyva — tai iš tiesų gera, išradinga mūsų poezijos sklaida.

Į kavinėje viešai iškabinamus eilėraščius dėmesį atkreipia taip pat leidyklos, laikraščių ir žurnalų redakcijos. Antai, kavinėje pakabojęs A. Marčėno sonetų ciklas „Su kepure" (bendra antrašte) „sonetai nuo sienos" netrukus pasirodė savaitraštyje *Literatūra ir menas*. G. Patacko eilėraščiai nuo kavinės sienų nukeliavo tiesiai į jo poezijos knygą *Dviveidis Jonas*. Kavinėje išvydęs D. Jazukevičiūtės eilėraščius, jų paprašė ir svarbiausio Lietuvoje literatūrinio žurnalo *Metai* redaktorius D. Mušinskas.

Su eilėraščiais ant sienų dabar numatoma pakviesti gimimo sukaktuves pažymintį įdomų ir savitą poetą Ramūną Kasparavičių.

Algimantas Antanas Naujokaitis

Dalia Jazukevičiūtė

* * *

Aš netoli nuo jūsų gyvenau.
Verkiau ir žodžiais spjaudžiau,
mylėjau monstrus ir mažus
vaikus,
išbraidžiojau pusnis,
uliojau net girdėjosi danguj,
kentėjau,
bet buvau tokia laiminga,
jog lemtis
lyg išsigandusi kvaila višta
pasislėpė už kampo.
Ne viskas prarasta.
Dar liko kelios sveikos kūno vietos.
Dar liko pora nevilties duobių,
dar tu likai, jeigu išties buvai.
Ir viskas baigsis gal visai gražiai,
ir kaip man kitados patiko — tragiškai.
Paberkite ant mano kapo paukščiams trupinių
ir aš su jais giedosiu
iš požemių pravėrus karsto dangtį.
Matysimės sapnuos.
Bet nedažnai.
Būk atidus —
klausykis sakinių
nebesuprantamų, paguodžiančių.
Dar visko liko.
Aš dar nenusižudžiau,
gyvi vaikai ir jie dar
moka juoktis.
Dar visko liko.
Jūs pailsėsit nuo manęs.
Bet tik tada,
kai mano atlapa ir beprotė
širdis, supus po žemėm daigelius išleidus.

* * *

Penktą valandą ryto
kai piktos dvasios
dar krebžda kambario kertėje
penktą valandą ryto
kai širdis ypač sunkiai
blaškos griaučių narve
penktą valandą ryto
kai vanduo lyg švinas
guli šulinio dugne
penktą valandą ryto
mano varganas mylimas
jau per vėlu pabusti

* * *

Mylėk mane už tai kad laikina
už tai kad tau neleidau būti gailestingu
už nemandagų troškulį numirt
už neištikimybės narsą ir azartą
mylėk už tai kad niekur neradai
bet net ir mirdamas sutikti vilties

* * *

Jeigu nepažinai manęs
tai dar geriau
esu seniai pražuvus ir ne tavo
ne tau mane išgelbėti
ne tau nupiešti viltį mano
vyzdžiuose
ant mano balto kapo kryžiaus
užrašys
„Ji stengėsi labai"
arba
„Sugrįšiu už penkiolikos minučių"

JONUI MEKUI

Mes gulėjome virtuvėje ant grindų
apsiavę žieminiais batais
Meko sniegas miegojo lauke
kaip mažas vaikelis
bet vis negalėjom nurimti
šūkavom padrikas eiles
kitų ir savo
aš jau buvau išeikvojusi
maisto atsargas
išvarčiusi visas pelenines kėdes
nutempusi visas staltieses
su taurėm žemyn
o Mekas įkalintas
mano virtuvėje
lyg koks vabalas degtukų
dėžutėje
pavargo nuo šėtono ir Dievo
peštynių
kurios kas vakarą vyksta
„Suokalbyje"
prašė primerkęs akis
„Tik tu nepažadink sniego"
ir aš užmigau rami
ir sapnavau kaip ant kelio
sniegino šoka Meko širdis
o rytą mano gražuolė dukra
palydėjo iki lifto Meką
sugrįžusi pasakė
„Tas tavo Mekelis
toks pats kvaištelėjęs
kaip ir tu.
Nustok žliumbti".

* * *

Galbūt išties turėsiu ropštis pragaran
(iš pragaro)
apsiavusi pigiais kartoniniais bateliais
pagarbiu veidu ir niūri
su kieta karsto pagalve po pažasčia
nors Dieve tu tikrai žinai
kad tau nenusidėjau
aš viską dariau kad iškęsčiau
nešokau nuo tiltų žemyn
neguliau ant gelžkelio bėgių
negėriau nuodų
visad manydama
jog dozė bus nepakankama

* * *

Aš nebeieškau prieglobsčio
nei pasimatymų grubios drąsos
nei atsisveikinimų tuščio mandagumo
man anksta
išleisk mane
man pusė žingsnio liko
iki vandenyno

Vytautas Ciplijauskas — nūdienos klasikas

Vyresniosios kartos dailininkas Vytautas Ciplijauskas Lietuvoje pelnytai vadinamas klasiku. Tokią garbę reikia užsitarnauti. Kitaip ar būtų galima surengti parodą, kuri vos vos telpa devyniose Lietuvos dailės muziejaus Radvilų rūmų salėse. Tačiau ne šimtai paveikslų svarbiausia, o talento švytėjimas. Čia jis karaliauja.

Vaikštai iš salės į salę, tarytum eitum kultūros istorijos pėdomis. Iš visų pusių į tave žvelgia žmonės, kurie kūrė ar tebekuria tai, kas išlieka, veda tautą į šviesą ir nesensta, o tampa amžinąja vertybe. Menininkų, istorikų, valstybės veikėjų portretai atspindi ne tiek jų išorę, kiek vidinį pasaulį, veiklos pobūdį. Dailininkas rinkosi tuos veidus ir asmenybes, kurios nusipelno tautos pagarbos, žinomos visuomenėje. Kauno dramos teatro aktorė Rūta Staliliūnaitė net dviejuose portretuose įamžinta Juozo Grušo istorinės dramos „Barbora Radvilaitė" pagrindiniame vaidmenyje. Šis vaidmuo ir pats spektaklis buvo išskirtinis reiškinys (režisierius Jonas Jurašas) tautai atgimstant okupacijos tamsumose. Keli ir Šiaulių teatro aktoriaus Prano Piauloko portretai — gyvenime ir Valdovo vaidmenyje. Visų portretų neįmanoma išvardinti, o būtų verta. Įspūdingi prof. Vytauto Landsbergio, operos solisto Antano Kučingio, dailininkės Veronikos Pavilionienės, motinos, tapytojo Antano Gudaičio, liaudies skulptoriaus Liongino Šepkos, savamokslės dailininkės Monikos Bičiūnienės, dirigento Sauliaus Sondeckio, gydytojos Marijos Jackevičienės, dailininkų Liudo Truikio, Laimos Cieškaitės, Kazės Zimblytės, Birutės Žilytės, muziejininko Romualdo Budrio ir daugelio kitų veidai.

Atskirą galeriją sudaro išeivijos mokslininkai bei menininkai. Tai nepakartojamoji šviesuolė Marija Gimbutienė, dailės mecenatas Mykolas Žilinskas, dailininkai Viktoras Petravičius, Viktoras Vizgirda, Kazys Varnelis, fotomenininkas Algimantas Kezys.

Kiekvieno paveikslo istorija savita. JAV lietuvių portretus Vytautas Ciplijauskas tapė jų namuose, kai 1986 m. šiaip taip gavo leidimą aplankyti Amerikoje gyvenančią seserį, ir vėliau Lietuvoje. Tada Čikagoje, M. K. Čiurlionio galerijoje, surengė parodą, kurios daugumą paveikslų ten ir nutapė.

Dar kita grupė — istoriniai portretai. Juos tapydamas, darbavosi archyvuose, tyrinėjo tų žmonių gyvenimą ir veiklą. Taip sukūrė Motiejaus Valančiaus, M. K. Čiurlionio, Jono Basanavičiaus, Lietuvos karaliaus Mindaugo, Stepono Batoro, M. K. Sarbievijaus, Liudviko Rėzos portretus.

Brangiausias autoriui turbūt Motinos portretas. Jau senatvės palaužta, Sibiro tremtį išgyvenusi, su maldaknyge rankose, ji — tartum skaudaus laikmečio madona, ant sulinkusių pečių šiltą skarą užsimetusi.

Dailininkas prisimena savo vaikystės namus, kurių visus keturis kampus, tėvui anksti mirus, laikė ji — motina, likusi su devyniais vaikais. Bet nepritekliai, kartais ir skurdas, neužgožė šių namų šviesos. Jie visada traukė žmones, iš jų sklido pažangios mintys, rinkdavosi jaunieji ateitininkai. Šie sambūriai pokariu okupantų valdžiai nepatikdavo, įtarta, kad jaunimas palaikė ryšius su partizanais. Vienas iš brolių iš tiesų miške... Seima išsibarstė po Lietuvą, kas kur. Tačiau tremties nepavyko išvengti. Vytautas jau buvo pasirinkęs dailės kelią. Po neilgų mokslų kunigų seminarijoje įstojo į Dailės institutą. Tam reikėjo nuslėpti vietinės valdžios nuomonę, kad tai tarybų valdžios priešų šeima... Bet slapukauti

Studentai, mandatų komisijos pašalinti iš instituto (V. Ciplijauskas stovi viduryje). Kaunas, 1948 m. pavasaris.

ilgai nepavyko, rado ir ištrėmė į tolimus Sibiro miškus, kur matė daug vargo, dirbo sunkius darbus, kad padėtų motinai ir seserims. Ir čia po kurio laiko pravertė buvusio dėstytojo prof. Stasio Ušinsko rūpestis. Jis atsiuntė paliudijimą, kad šis jaunuolis yra dailininkas. Taip Vytautą perkėlė dirbti dekoracijų dailininku į Irkutsko jaunojo žiūrovo teatrą. Pasidarė lengviau, ir sveikata pagerėjo, ir šiek tiek užsidirbdavo, ir vieną kitą paveikslą nutapė. Beje, ir šioje, iki birželio vidurio veiksiančioje parodoje, yra Irkutsko čigonės portretas.

Po dešimties metų grįžus į Lietuvą, irgi nebuvo lengva. Vytautas nė kiek neslėpdamas sako, jog buvę dar sunkiau, nes valdžios priešams ir mokytis neleisdavo. Priėmė, paskui išmetė iš instituto. Kur ir iš ko gyventi? Padėjo tremtyje įgytas atsparumas, noras siekti tikslo. Prisimena, kad ir tuomet atsirado žmonių, norėjusių padėti. Viena tokių buvo buvo rašytoja ir aktorė Aldona Bytė, radusi užtarėjų priimant į institutą. Didelė laimė buvo mokytis pas prof. Antaną Gudaitį, būti šalia jo.

Baigęs studijas, Vytautas Ciplijauskas daug metų dirbo M. K. Čiurlionio meno mokyklos dailės skyriaus dėstytoju. Tas laikas buvo nuostabių tautosakos ekspedicijų po Lietuvą šventė. Išvykų iniciatorius — žymus etnologas Norbertas Vėlius ta „liga" užkrėtė visam gyvenimui.

Ilgą kūrybinį gyvenimą dailininkas tapė ne vien portretus. Ir šioje parodoje natiurmortai, peizažai, daugiafigūrinės kompozicijos. Iš jų irgi matyti tobula profesinė meistrystė, estetiniai ir moraliniai idealai. Žavi liaudies kūrybos atšvaitai, sakralinės temos, giluminės mintys, paprastų žmonių veidai, švytintys dvasios grožiu.

Prieš keletą metų mirusi žinoma dailėtyrininkė Gražina Kliaugienė apie Vytauto Ciplijausko kūrybą rašė, kad jis „į nacionalinių tradicijų dirvą atnešė perregimai aiškų ir paprastą formos jutimą, originalų taurios rimties toną, kuriame virpa skaidri, kartais kiek šaltoka lyrikos šviesa..."

Jadvyga Godunavičienė